

УДК 376-056.34-053.4:[005.336.2:376]
DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.104-108

Куренкова Анна Володимирівна

аспірантка

кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Сумського державний педагогічний університет ім.А.С.Макаренка

м.Суми, Україна

ann.kurenkova.91@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9131-933X>

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ПРОГРАМАХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Формування соціально компетентної особистості із порушенням інтелектуального розвитку є пріоритетним у сучасній освітній діяльності, однак недостатність теоретичний та практичних надбань із даної проблеми зумовлює актуальність дослідження. Мета статті: аналіз теоретичного аспекту формування соціальної компетентності у навчально-виховних програмах дітей дошкільного віку із порушеннями розумового розвитку. Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення та систематизація. У статті приділено особливу увагу аналізу програм розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями розумового розвитку. Виявлено, що перша програма має більше спрямування на надання дітям різнобічних знань, а друга – спрямована на формування базових вмінь та навичок. Відмічено, що 7 розділів «Програми розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» спрямовані на формування у дітей в основному знань та вмінь.

Ключові слова: соціальна компетентність; навчально-виховні програми; дошкільники із порушеннями розумового розвитку.

Постановка проблеми. Соціально компетентні особистості – це запорука успішного розвитку держави. Проте для набуття певного соціального рівня важливо мати певні знання про соціальне оточення, вміти у ньому, орієнтуватися, взаємодіяти та спілкуватися, тобто мати соціально компетентним. Особливо гостро питання формування соціальної компетентності постає при роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями, адже вони через наявні в них порушення пізнавальної сфери вони не в змозі самостійно зрозуміти складний світ людських стосунків та навчитися взаємодіяти в ньому. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку зазнають труднощів, коли мова йде про проникнення в сенс людських відносин, тому що вони не можуть їх пізнати тими способами, якими користуються нормально розвиваючися однолітки. Головні проблеми дітей з порушеннями розумового розвитку полягають в порушенні їх зв'язку зі світом, в обмеженій мобільності, бідності контактів з однолітками і дорослими, в обмеженому спілкуванні з природою, недоступності низки культурних цінностей, а іноді і елементарної освіти. На нашу думку, процес формування соціальної компетентності у дітей з інтелектуальними порушеннями слід починати з дошкільного віку, адже це сприятиме більш успішному формуванню соціальної компетентності та майбутньої соціалізації в цілому.

Аналіз досліджень та публікацій. До загальної питання соціальної компетентності у своїх дослідженнях зверталися вітчизняні та зарубіжні вчені (Д. Годлевська, М. Докторович, О. Кононко, В. Краєвський, А. Макаров, А. Петров, З. Фрейд, А. Хуторський, М. Шуре та ін.). У контексті дошкільної освіти соціальну компетентність досліджували Л. Божович, О. Запорожець, В. Кузьменко, С. Кулачківська, С. Ладивір, Т. Поніманська, С. Якобсон та ін., які акцентували увагу, що необхідною умовою для більш успішного її формування є ігрова діяльність. Різні аспекти соціальної компетентності осіб з порушеннями психофізичного розвитку відзначені у дослідженнях В. Бондаря, В. Засенка, А. Колупасової, Л. Нафікової, Т. Сак, В. Синьова, В. Тарасун, О. Хохліної, М. Шеремет та ін.

Таким чином, у проаналізованій нами літературі виявлено значний інтерес дослідників до питання

формування соціальної компетентності дітей з особливими освітніми потребами. Тому **метою роботи** є аналіз теоретичного аспекту формування соціальної компетентності у навчально-виховних програмах дітей дошкільного віку іщ порушеннями розумового розвитку. У статті поставлено такі завдання: 1) висвітлити ставлення суспільства до дітей із порушеннями інтелектуального розвитку; 2) проаналізувати дві навчально-виховні програми для дітей із порушеннями розумового розвитку на предмет формування соціальної компетентності.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення та систематизація, що дозволили виявити підходи до формування та розвитку соціальної компетентності дошкільників із інтелектуальними порушеннями у навчально-виховних програмах, що використовуються в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ставлення до дітей із порушеннями психофізичного розвитку було різне у кожній історичній епосі. Дане ставлення пройшло довгий еволюційний шлях від агресії та неприйняття до рівних прав і свобод (Липа, 2002). Вперше до питання виховання, навчання та корекції відхилень у дітей із порушеннями розумового розвитку на теренах сучасної України звернулися на в середині XIX ст., а сучасні засади спеціальної освіти почали закладатися у післяреволюційні часи. Основоположниками, що почали вивчати особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями з метою створення системи спеціальної освіти були Л. Віготський, Т. Головіна, Г. Дульнев, Л. Занков, М. Левітан, Н. Морозова, В. Петрова, Ж. Шиф, та ін. Кожен з них вніс неоціненний вклад у вивчення психічних особливостей дітей з порушеннями інтелекту, їх пізнавальної та емоційної сфер. Проводячи диференціальну діагностику вони створили базис для більш глибокого розуміння особливостей протікання розвитку особистості дитини з порушеннями інтелекту.

Проте про інтеграцію дітей з порушеннями розумового розвитку у соціум почали говорити та законодавчо запроваджувати даний процес лише у 70-х рр. XX століття (Липа, 2002). На той час гостро постала проблема входження дітей з інтелектуальними порушеннями у світ нормально розвиваючихся однолітків, що вимагало у свою чергу, від дітей із пору-

шеннями розумового розвитку, певних знань про соціальне оточення та вмінь взаємодіяти в ньому, тобто почали звертатися до питання соціальної компетентності дітей із інтелектуальними порушеннями.

Формування соціальної компетентності відбувається протягом усього дошкільного дитинства у системі роботи дошкільного навчального закладу (ДНЗ) та сім'ї, саме тому нами був проведений теоретичний аналіз роботи ДНЗ. Свочасний соціальний розвиток дитини дошкільного віку із порушеннями розумового розвитку сприяє її підготовці до орієнтування у оточуючому світі людей та прищепленню соціально прийнятної поведінки. У дошкільному дитинстві закладаються основи особистісної культури. Разом з тим становлення особистості дитини відбувається успішно за умови активності самої дитини, коли вона включена в процес власного «соціального будівництва».

Основоположним в процесі соціалізації дитини дослідники вважають розвиток у дітей уявлень про себе. Саме з них починається залучення дитини до соціального світу і побудова відносин з іншими людьми, що є основою для формування соціально компетентної особистості. Спочатку ми звернули свою увагу на вивчення програм розвитку дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями.

Для проведення аналізу нами були обрані дві навчально-виховні програми для дітей із порушеннями інтелекту. Перша програма спрямована на загальний процес навчання, виховання та корекції, а інша на формування соціальних навичок. Першою з програм, аналіз якої ми провели була **«Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» Міністерства освіти і науки України (2013р.)**, котра складається з 7 розділів, що тісно взаємопов'язані між собою. Перша освітня галузь програми – **«Розвиток мовлення»**, яка спрямована на: формування і розвиток основних функцій мовлення – комунікативної, пізнавальної, регулятивної та навчання дітей спілкуватися з однолітками та дорослими, що сприяє формуванню вміння взаємодіяти та спілкуватися в соціумі. Також діти вчаться висловлювати свої бажання та слухати оточуючих і намагаються зрозуміти їх. Знання, що діти отримують в межах даного розділу сприяють набуттю та розширенню їх знань про соціум та оточуючий світ, що є необхідним для зростання соціально компетентної особистості (Дуброва, 2013; Лошених, 2013; Шмалько, 2013).

Наступна освітня галузь – **«Формування елементарних математичних уявлень»**, допомагає формувати у дітей вміння наслідувати, діяти за зразком, виконувати завдання за словесною інструкцією, що сприяє запам'ятовуванню моделей поведінки дорослих та допомагає навчатися переносити дані моделі у власне життя. Завдяки даній галузі діти вчаться визначати основні ознаки та класифікувати за ними, що є вкрай важливим при визначенні статевої приналежності людини, вибору одягу та взуття тощо. Дана галузь також розвиває пізнавальну сферу дітей, на нашу думку, це спонукає їх до пізнання оточуючого світу та взаємодію з ним (Королько, 2013).

Освітня галузь, яка вчить дітей емоційно реагувати та допомагає пізнавати світ власних емоцій – це **«Музичне виховання»**. Крім того вона навчає дітей демонструвати емоції та співвідносити їх зі зовнішніми стимулами. Знайомить дітей з народними піснями, танцями, іграми, що є запорукою формування патріотичної особистості. Дані заняття формують у дітей систему музично-ритмічних та танцювально-рухових умінь і навичок, ігрових дій. До того ж, розвивають відчуття ритму, що важливо для розвитку

координації рухів та їх контролю, фізичного розвитку, сумісної взаємодії, емоційного розкриття дитини. Під час даних занять дітей спонукають до взаємодії з однолітками та дорослими, що у свою чергу вчить їх працювати у групі, приймати правила, розуміти стан оточуючих тощо (Дуброва, 2013; Лошених, 2013; Василевська, 2013).

При вивченні програми слід пригадати про освітню галузь **«Фізичне виховання та основи здоров'я»** котра спонукає дітей до контролю власного тіла та до оволодіння основними рухами, що є передумовою для успішного самоконтролю жестів, міміки та розвитку координації рухів, вихованню а також вчить контролювати свої дії у відповідності до дій оточуючих. Крім того формуються такі соціальні якості як витривалість, організованість, швидкість, дисциплінованість тощо (Гладченко, 2013).

Окрему увагу ми хочемо приділити освітній галузі **«Ігрова діяльність»**, яка є провідною при роботі з дошкільниками, саме через неї дитина має розвиватися, навчатися та пізнавати складний світ людських відносин (Гладченко, 2013). Ігрова діяльність є спеціальним соціально визначеним видом суцільної діяльності, у котрому діти мають можливість поставити себе на місце дорослих та вчитися виконувати їх ролі, моделювати відносини (Виготський, 2004). Спираючись на дослідження вчених у теорії гри (Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Спенсер та ін.) ми можемо стверджувати, що ігрова діяльність дітей несе у своєму змісті всебічний розвиток, вчить взаємодіяти та навчає розуміти одне одного. За допомогою гри дітям надається можливість для набуття та уточнення знань про оточуючий світ, спочатку емоційно (позитивні або негативні реакції на різні подразники), а потім когнітивно освоїти світ людських взаємосунків.

Для дітей старшого дошкільного віку гра сприяє появу орієнтації на суспільні функції людей, правила та норми їх поведінки, розширення знань про соціальні стосунки людей, починає вироблятися вміння оціночного ставлення до вчинків оточуючих однолітків та дорослих. У цьому віці починає усвідомлюватися приналежність до дитячого колективу, у свою чергу гра навчає спілкуватися у ньому. Дитина починає вчитися взаємодіяти не лише з родинним оточенням, а й з людьми, що входять в коло знайомих. На нашу думку, саме сюжетно-рольова гра стає пропедевтичним етапом для введення дитини у світ дорослих.

Нами було виявлено, що саме у розділі «Ігрова діяльність» дітям намагаються прищепити елементарні знання про складний світ людських емоцій. Нажаль, відповідно до програми діти починають цілеспрямоване знайомство з емоціями інших лише на 4 році навчання, під час творчих ігор (Гладченко, 2013).

Крім того, важливо приділити увагу освітній галузі **«Ознайомлення з навколишнім»**, котра вносить великий вклад у формування знань дітей про себе (що є важливим для розуміння не тільки власного імені та прізвища, а й для статевої ідентифікації себе) та найближче оточення (родину та її склад). Уявлення про предмети побуту та посуд, правильність та доцільність їх застосування у повсякденному житті, що є важливим для успішної взаємодії у побуті. При вивченні даного розділу дошкільників із порушеннями розумового розвитку знайомлять з традиціями українського народу, що є важливим для розуміння дітьми своєї приналежності до певної нації. Знання про професії, що формуються у межах даної галузі, є важливі для розширення знання

про соціальний світ та майбутнього орієнтування у дорослому житті. Слід приділити увагу і тому, що уявлення про пори року та сезонні зміни, котрі відбуваються у природі є важливими для правильного вибору одягу та взуття відповідно до погодних умов. Знання про одяг та взуття, що діти отримують під час занять, надають їм можливість орієнтуватися їх різноманітні, правильно вибирати їх відповідно до події (Блеч, 2013).

Важливо, щоб дитина розуміла до кого і у яких випадках слід звертатися по допомогу та не соромилась цього (наприклад, якщо захворів, то треба звернутися до лікаря, а для здійснення покупок треба йти до магазину та звертатися до продавчині).

Освітня галузь «Сенсорне виховання» сприяє поєднанню у дитини сенсорного досвіду та властивого йому слова, що є запорукою успішного поєднання зображувальної чи показу вальної емоції зі словом, що її описує, а це у свою чергу сприяє більш швидшому засвоєнню та розумінню дітьми наочного вигляду емоцій (Трикоз, 2013), що навчає дитину та допомагає їй орієнтуватися не лише у власних емоціях, а й в емоціях оточуючих людей.

Отже, спираючись на вище перераховане ми можемо зазначити, що робота з формування елементів соціальної компетентності безсумнівно ведеться у дошкільному закладі, проте цілеспрямована робота з формування у дітей знань про емоції, вміння їх розпізнавати та розуміти, висловлювати власний емоційний стан тощо відзначена не була. Ми вважаємо, що необхідно приділяти більше часу для ознайомлення дітей зі світом емоцій, адже їм доведеться жити у світі людей, яким керують емоції. Крім того розуміння власних емоцій та вміння їх висловити є важливим етапом у становленні довірливої регуляції поведінки, котра починає відбуватися саме у дошкільному віці (Виготський, 2004).

На сьогодні Міністерством освіти і науки України впроваджена програма розвитку дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями «**Формування соціальних навичок**». В основу даної програми покладений процес формування співпраці дитини з дорослим та формування у дошкільника суспільного досвіду. Акцентовано увагу на розвитку життєвої компетентності дошкільника, котрій сприяє: формування у дитини елементарних уявлень про себе та соціум, формування та розвиток саморегуляції поведінки; спонукання дитини до засвоєння соціального досвіду; надання можливості для опанування різними видами взаємодії з однолітками, дорослими та довіллям; заохочення до прояву власних почуттів та емоцій та подолання небажаних особистісних проявів (Висоцька, 2015).

Окрім цього, у даній програмі визначено три розділи корекційно-розвивальної роботи: «Я сам», «Я та інші», «Я і довкілля», відповідно до яких автор, виділяє наступні напрямки психолого-педагогічної роботи з дітьми: формування уявлень про себе та вибудовування адекватної системи ставлення до себе; формування та розвиток співпраці дитини з однолітками та дорослими на основі емоційного контакту; навчання конструктивній взаємодії; формування адекватного сприймання явищ і предметів оточуючого світу; виховання позитивного ставлення до об'єктів живої та неживої природи; проведення пропедевтичної роботи для екологічного світосприймання; формування інтересу та поваги до традицій свого; привиття загальнолюдських цінностей (Висоцька, 2015).

На початковому етапі навчання основна робота спрямовується на проходження дитиною адаптації

до закладу. Основними напрямками роботи є: формування знань та уявлень про себе та свою родину; потреби до спілкування та взаємодії із однолітками і дорослими; сприяння розвитку бажання до мовленнєвих висловлювань з метою формування елементарного спілкування; навчання вмінню дотримуватися словесної інструкції; привиття адекватних реакцій на режимні моменти (Висоцька, 2015).

На наступному році навчання спрямоване на повторення та закріплення програми першого року та розширення організації спільної діяльності з оточуючими людьми – однолітками та дорослими, вивчення предметів довкілля та дії з ними. Основне спрямування подальшого навчання – емоційно-особистісний розвиток. А на завершальному етапі відбувається цілеспрямоване формування позитивних особистісних якостей та прищеплення соціальних правил поведінки (Висоцька, 2015).

Цей процес відбувається та реалізовується: на спеціальних заняттях з емоційно-цілісного та соціально-морального розвитку, у повсякденному житті (педагог має привертати увагу дітей одне до одного, спонукати їх до надання взаємодопомоги, залучати дітей до колективних ігор тощо); ході спеціальних ігор та вправ (дані вправи та ігри мають бути спрямовані на формування та розвиток уявлень про себе, однолітків, дорослих; сприяти формуванню системи соціальних відносин та засобів взаємодії); у процесі навчання сюжетно-рольовим і театралізованим іграм (дані ігри мають слугувати виокремленню, усвідомленню та відтворенню соціальних стосунків та відносин); у процесі роботи з розвитку мовлення (стимулювання дитини до словесного розповіді про виконані дії, відтворення тексту тощо); у процесі індивідуальної корекційної роботи (Висоцька, 2015). Даний процес спрямовується на: набуття та збагачення соціально-емоційного досвіду дітей; вироблення навичок конструктивної взаємодії з однолітками та дорослими; оволодіння прийомами саморегуляції своєї поведінки; опанування різних способів поведінки у взаємостосунках з іншими людьми

Отже, дана програма структуровано та цілеспрямовано надає конкретний план та методичні рекомендації з метою формування та розширення соціального розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку. Узагальнюючи аналіз соціальних ситуацій розвитку дитини-дошкільника, в програмі виділяються три основних розділи, значимі для подальшого розвитку особистості дитини в цілому: «Я сам», «Я та інші», «Я і довкілля». Дані розділи носять концентричний характер, у зв'язку з тим, що розвиток дитини носить циклічний характер. І на різних етапах свого життєвого шляху дитина знову і знову, але вже на якісно іншому рівні програє типологічно однорідні ситуації соціального розвитку, привносячи в них свій новий життєвий досвід, знання і вміння, потреби і мотиви. Дотримуючись генезису цього процесу, виховний процес також повинен бути спрямований на поглиблення та опрацювання ситуації спілкування і зростання, доповнюючись і збагачуючись новими завданнями, цілями і способами діяльності.

Отже, на нашу думку, дані мають взаємодоповнювати одне одну, що, як ми вважаємо сприятиме формуванню та розвитку соціально компетентної особистості. Крім того доповнення їх українським народознавчим матеріалом (народними та авторськими українськими казками, іграми тощо), що слугуватиме вихованню патріотичних почуттів та любові до своєї Батьківщини.

Беручи до уваги, що реалізація будь-якої програми відбувається під час режиму дня, ми хочемо звернути увагу на закріплення та практичне застосування знань з правил поведінки та взаємодії під час режимних моментів. Під час ранкового туалету та підготовки до сну у дітей формуються та закріплюються практичне виконання санітарно-гігієнічних правил, а під час прийомів їжі діти вчаться застосовувати столові прибори (чашка, ложка, тарілка). У вільній діяльності та на прогулянці діти розвивають та розширюють навички конструктивної взаємодії один з одним, вчать звертатися по допомогу до однолітків та дорослих, отримують можливість вчитись вибудовувати елементарну систему соціальної взаємодії.

Висновки. Здійснивши аналіз теоретичного аспекту формування соціальної компетентності, ми

прийшли до наступних висновків: у дослідників наявний інтерес до питання формування соціальної компетентності дошкільників із порушенням інтелекту. Аналіз програм розвитку показав, що вони спрямовані на: надання дітям дошкільного віку із інтелектуальними порушеннями знань про соціальне середовище та особливості взаємодії у ньому; елементарне ознайомлення з людськими емоціями. Нами не було знайдено спеціальних програм та методичних рекомендацій стосовно формування та розвитку соціальної компетентності дошкільників із порушеннями розумового розвитку. До того ж ми вважаємо, що більш широке застосування українського народознавчого матеріалу сприятиме патріотичному вихованню, любові до своєї країни та розумінню приналежності до певної нації.

Список використаної літератури

- Висоцька А.М. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Формування соціальних навичок». Методичні рекомендації. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 128 с.
Выготский Л. С. Психология развития ребенка. М. : Изд-во Смысл, Изд-во Эксмо, 2004. 512с.
Дуброва І. М., Лощених В. П., Шмалько Л. П., Королько Н. І., Василевська О. О., Гладченко І. В., Блеч Г. О., Трикоз С. В. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю. Київ, 2013. 261 с.
Липа В. А. Основы коррекционной педагогики: учебное пособие. Донецк : Лебідь, 2002. 327 с.

References

- Dubrova, I.M., Loshchenykh, V.P., Shmalko, L.P., Korolko, N.I., Vasylevska, O.O., Hladchenko, I.V., Blech, H.O., & Trykoz, S.V. (2013). Prohrama rozvytku ditei doshkilnoho viku z rozumovoiu vidstalistiu [Development programme for children of preschool age with mental retardation], Kyiv. [in Ukrainian].
Lipa, V.A. (2002). Osnovy korrektsionnoy pedagogiki [Basics of correctional pedagogy]. Doneck: Lebid. [in Russian].
Vygot'skiy, L.S. (2004). Psihologiya razvitiya rebenka [Psychology of child development]. Moscow: Izd-vo Smysl, Izd-vo Jeksmo. [in Russian].
Vysotska, A.M. (2015). Prohrama rozvytku ditei doshkilnoho viku z rozumovoiu vidstalistiu «Formuvannia sotsialnykh navychok» [The program of development of children of preschool age with mental retardation «Formation of social skills»]. Ternopil: Mandrivets. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.04.2019 р.

Стаття прийнята до друку 20.04.2019 р.

Рецензент: канд.пед.наук, доц. Бондаренко Ю.А.

Куренкова Анна

аспірантка

кафедра спеціального і інклюзивного образования

Сумской государственной педагогической университет им.А.С.Макаренко

г.Сумы, Украина

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММАХ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С НАРУШЕНИЯ УМСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Формирование социально компетентной личности с нарушением интеллектуального развития является приоритетным в современной образовательной деятельности, однако недостаточность теоретических и практических данных по данной проблеме предопределяет актуальность исследования. Целью статьи является предоставление анализа теоретического аспекта формирования социальной компетентности в учебно-воспитательных программах детей дошкольного возраста с нарушениями умственного развития. Используются методы: анализ, синтез и обобщение. В статье уделено особое внимание анализу программ развития детей дошкольного возраста с нарушением умственного развития. Указано, что первая программа имеет больше направление на предоставление детям разносторонних знаний, а вторая – направлена на формирование базовых умений и навыков. Отмечено, что 7 разделов «Программы развития детей дошкольного возраста с умственной отсталостью» направлены на формирование у детей в основном знаний и умений.

Ключевые слова: социальная компетентность; учебно-воспитательные программы; дошкольники с нарушениями умственного развития.

Kurienkova Anna

PhD Student

Department of Special and Inclusive Education

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

Sumy, Ukraine

THEORETICAL ASPECT OF FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE IN EDUCATIONAL PROGRAMS OF PRESCHOOL AGE CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Abstract. Formation of a socially competent person with intellectual disabilities is a priority in modern educational activities, but lack of theoretical and practical achievements in this sphere determines relevance of the

study. The purpose of the article is to provide an analysis of the theoretical aspect of formation of social competence in the educational programs of preschool age children with intellectual disabilities. Methods used: analysis, synthesis and generalization were used. The article devotes special attention to the analysis of programs for development of preschool age children with mental development disorders. It has been found out that the first program is focused mainly on providing children with comprehensive knowledge, and the second one is aimed at building basic skills and abilities. Seven sections of the «Program of development of preschool age children with mental retardation» have been analyzed through the prism of social competence formation. It is noted that this program is aimed at formation of knowledge and skills in children in general. It is stressed that the basis of the program «Formation of social skills» is the process of establishing cooperation of the child with an adult and forming of preschool children's social experience. Three sections of correctional-developmental work are covered within this program: «I myself», «I and others», «I and environment». An analysis of development programs has shown that they are aimed at: providing preschool age children with intellectual disabilities with knowledge of the social environment and peculiarities of interaction in it; elementary acquaintance with human emotions. We have not found special programs and methodological recommendations regarding development of social competence of preschool children with intellectual disabilities.

Key words: social competence; educational programmes; preschool children with intellectual disabilities.